

Brane Mozetič

Pasijon

Aleph, Ljubljana 1993

Mozetičev (kratko)prozni prvenec zaradi svoje literarne obdelave eksplicitno poudarjene homoerotične tematike bržkone sproža vprašanja, ki se jih domači literarni prostor, kadar se sploh jih, loteva sila obrobno. Vzroke gre seveda iskati najpoprej v pomanjkanju tovrstne izvirne literature, čeprav je konec koncev niti ni tako malo. Vsaj tiste, ki je posredna ali zabrisana. Pomembnejši vzrok najbrž predstavlja dilema, ali ocenjevati oziroma interpretirati "homoerotično" literaturo brez posebnega poudarjanja njene glavne tematike ali pa s stališča, ki samozadostno, "heteroseksualno" pravi, da mora za vstop na literarni Parnas dokazati, kako je po svoji srži "univerzalna" in homoerotična le po "naključju". Takšna pozicija prej ali slej pripelje v problematično področje poimenovanj, ko pričnemo določeno literaturo označevati s predikati, kot so na primer ženska, črnska, gejevsko, afroameriška, lezbična itd. O tem, kaj je tisto, kar je pri takšnem razumevanju "univerzalno", seveda ni treba izgubljati besed.

Ampak. Homoerotična in homoseksualna tematika v literaturi se je v svoji zgodovini pojavljala v skladu z njenim družbenim obravnavanjem oziroma s stopnjo sprejemanja njene problematike. V tem smislu je pomenila literarnotematsko razširitev, ki je samo sebe razumela tudi kot akt družbenega in kulturnega upora zoper dominirajoče vrednote. Tako je "mutasti greh" po več kot dva tisoč letih neposredno prekinil svoj molk v obdobju evropskega naturalizma in malo kasneje s findesićlovsko dekadenco. Torej v času, ki je zahteval, da literatura opisuje tudi najbolj fizično stvarnost ter hkrati vse tiste teme, ki so se dotedaj s stališča "visoke" literature zdele primerne le za "bukolično" in morda "georgično" pisanje. In potem v času, ki je na semenu dekadence naveličanosti gojil prefinjeno čutnost, pa tudi izjemna, morbidna, patološka in perverzna stanja kot nove oblike lepote in hrepenenja k spiritualnemu, ki naj bi zanikal eksistenco in moč prisotnega razkroja. V tem kontekstu sta tudi homoerotska prozna tematika in lirski motiviki postali del literarne estetizacije, pa tudi umetniške konceptualizacije.

Čeprav danes nikakor ni neznana nastrojenost zoper homoseksualnost, temveč se

nestrpnost do "drugačnosti" celo povečuje, je za vprašanja same literature nebitveno, ali je njena tematika homoerotična ali ne. Oziroma drugače, morebitna homoerotična plast posameznega literarnega dela nikakor ne more biti vrednota na sebi. Literatura, ki svoj edini presežek ponuja s tematsko "šokantnostjo", se prej uvršča v aktivizem za socializacijo drugačnosti, a tudi med tiste segmente književnosti, ki bi želeli imeti svoj posebni in v tem smislu getoizirani kanon. Vprašanje, ki se postavlja, torej ni, kakšen domet ima lahko *Pasijon* za mehčanje socialne nestrpnosti, temveč kako visoko leti v smislu same literature in njenih fenomenov.

Pasijon je kljub temu, da se sicer pretežno ne ukvarja z neposrednim iskanjem in določitvijo svoje (homoseksualne) identitete, najpoprej homoerotična literatura. Še več, podobe homoseksualne ikonografije so večkrat evidentno stereotipne (*Frizer, Brivice, Ženska, Disco*), torej takšne, kot dominirajoči "heteroseksualni" pogled oziroma "javna morala" mislita, da v resnici so. "Deviantna" erotika, umeščena v dialektiko želje in užitka ter v diskurz izmenjajočih pozicij hlapca in gospodarja, ki poganja celotno zbirko, sicer ni nič takšnega, kar bi veljalo zgolj za homoseksualno populacijo. Ravno narobe. "Grizenje mišic", "cvrenje mesa", "rdeči ugrizi", "potegi z nohti", "zarezi z nožem", "razparanje telesa" so univerzalne in v tem smislu povsem običajne poroke neba in pekla (kot bi temu dejal Henry Miller) oziroma obupni poskusi, da bi se človek prek drugega izpraskal s sveta. Pa vendar se zdi, da pri Mozetiču predstavljajo movens vivendi in specifično razliko homoseksualnega razmerja. Zato pasijonski "anti-junak", ki ga sicer naseljujeta mojstrsko premeščanje in spreminjanje pripovedovalčevega položaja in močna prisotnost avtorjeve samorefleksije, v svoji "drugačnosti" neke v ozadju zavesti ves čas ohranja pripravljenost na maščevanje za to "drugačnost". In hkrati zoper tiste, ki si je ne priznajo, zavzema pozicijo posmeha in jeze. Zato tudi ni čudno, da je edina ženska, ki nastopa v zgodbah, podoba grde, debele in neprivačne zapeljevalke homoseksualcev (*Ženska*).

Če se v prvih zgodbah srečujemo z intimističnim in poetičnim slikanjem resigniranega vzdušja proznega subjekta ter z njegovim univerzalnim občutjem "pustosti in praznosti sveta", pa se nadaljnje zgodbe (od *Plesa* naprej) obrnejo k slikanju dogajanja, ki skuša zaobjeti razočaranje nad tem, da kljub "drugačnosti" sveta, v katerem živi Mozetičev junak, doživlja natančen posnetek tistega, iz katerega se čuti izgnan in ki ga nemalokrat prezira. Vezivo notorične nepotešenosti, ki "oplaja" substančno praznega, lepodušniškega junaka, tako zlepit simbola sperme in krvi, ki ju določa njun skupni imenovalec – telo. Sperma se najpoprej pojavlja kot moč, s katero želi junak zaznamovati osebe in stvari v svojem življenju, jih kaznovati za njihovo čustveno omejenost, jih "umazati" za njihovo igrano "nedolžnost". Kri pa postane neutrudljiva centrifuga in izpiralnica življenja ter kakršnihkoli možnosti, da bi "drugačnost" resnično postala drugačna, boljša, celostna. Telo drugega je ustoličeno kot objekt, ki ne zmore zadovoljiti želja, čeprav ves čas ravno sublimira hrepenenja in strasti. Bolj ga junak "praska", "reže", "para" in mu skuša gospodariti (da bi seveda sam postal suženj), bolj si želi, da bi pomenil vznik čustvene potešenosti, strašnejše in

usodnejše postaja. Telo je izvir zla, temnih demonov noči, vzrok razklanosti sveta in vozovnica v eno smer. Penis tako postane stereotipna freudovska metafora za nož in nož metafora za penis. Vendar hoja po ostrini ni stvar moči, poguma, izzivanja, konstrukcije in predruženja sveta, temveč histerično posipanje "soli na ranjeno telo", takrat, ko bi zahtevalo obliže, pa tudi načrtno umiranje, maščevanje nad svetom in želja po ranljivosti drugega: "*Ko bo njegovo telo shiralo, ko britvica ne bo več potrebna, da bi ugotovil, kako je ranljiv.*" (Britvica) Sperma se čedalje bolj spreminja v simbol smrti, ki lahko poniža še takšnega "gospodarja". Zato resignacija nemalokrat koketira z moraliziranjem (Pismo, Kulturnik, Ivan, Župan) in pridiganjem s poanto (Guy, Frizer) ter jezo nad "latentnimi drugačnejši" (Frizer) in heteroseksualci (Župan): "*In jaz, kaj sem hotel, ali sem sledil smrti ali zgolj blaznemu gnevu, neki moči, ki me je silila, da podavim vse skupaj, da jih priklenem, trpinčim, dokler ne bodo razumeli, občutili...*" (Kopalnica) V tem smislu Mozetičeva proza zadobiva razvidne tone socialnokritične literature, ki zori na semenih lastnega obupa in nezmožnosti, da bi si protagonist ustvaril trajno in harmonično razmerje: "*Bolje, zdelo se mi je, da nima pojma o prijateljstvu, da nima pojma o ljubezni, da nima pojma o čustvih, da funkcionira prav tako, kot vsi tipi v porničih. Bil je tak kot vsi pedri.*" (Video)

Pasijonska pisava je sicer silno težko ujemljiva, saj niha od obrtniške šepavosti, prek poetično arhaične "verzne" proze, zatikljivega in razkosanega jezika do "čistega", neposrednega pripovedovanja. Poleg tega jo poganjajo neprestana retorična vprašanja, ki si jih pripovedovalec postavlja, kadar skuša samorefleksivno posegati v dogodke, svoja dejanja in občutja, ki jim sledijo "večni modrostni izreki" in nemalokrat kar retorične fraze: "*In kdaj je to zagledanost v nekoga, kaj je ta ljubezen, kdaj prispe in oddide, kdaj nas zgrabi in spusti, kdaj se trudimo ljubiti in kdaj zgubimo vsako voljo?*" (Ples) Kljub temu nekatere miniature zaradi svoje literarne ambicije in sprepleteno, zabrisano ter sublimno simboliko kažejo tudi na nesporne Mozetičeve prozne talente (Kino, Knjižnica, Bralec, Deček). V tem smislu se Pasijon na splošno uvršča med razvidnejše osebno mitološke poetike v sodobni slovenski prozi. "Mitološko" pa pri njem zahteva krvavo resnost sveta, ki mu junak ponuja le kapljivo razpršenost svoje krvi in osebno ideologijo, ki ne priznava izhoda, ki se prepričuje o brezizhodnosti in tako paranoično zameji in zapre svet okoli sebe.

In na koncu, a ne navsezadnje: *passio*, ki se skriva v naslovu, je eden tistih premetenih pojmov, ki označuje dve na videz nasprotujoči si stvari – strast in trpljenje. V bistvu pa izgovarja eno in isto: nezmožnost, da bi živeli svoje lastno, avtonomno, od drugega neodvisno življenje. Rečeno z nonšalantno gesto moralke, nam pripoveduje, da vsaka želja, ki hrepeni po skrajnosti, po "drugačnosti", po nečem več, po nečem, kar nas tako "neskončno presega", potegne za seboj žrtev, odrekanje, torej nekaj, kar nas vedno spelje v območje bolečine, nepotešenosti, strahu in dvoma. Sla po življenjskem erosu se nemalokrat plača z življenjskim thanatosom – vseeno ali tisto bataillevsko malo ali tisto "zadnjo", veliko smrtjo. Zato ni čudno, da beseda *pasijon* v liturgičnem slovarju označuje opis Kristusovega trpljenja in smrti. Kristus, kralj med

krščanskimi in v tem smislu zahodnimi "simboli", ima namreč privilegij, da identificira posrednika in skrajnosti, ki jih je treba združiti, saj pravi: "Jaz sem pot, resnica in življenje." In nasprotno, s križevim potom, agonijo in križanjem predstavlja posledice "greha", "ne-vere", strasti in "sprevrženosti" človeške narave. V tem smislu je temna plat njegove simbolike, kot bi dejal Nietzsche, da zanikuje, kar je v človeku dobrega: kar v človeku povzdiguje občutek moči, voljo do moči, samo moč.

Mozetičeva *pasijon* in *passio* stojita ravno na tej križni, determinirani, večno belo-črni točki: zanikujoč življenje z življenjem samim in z vnaprej odločenim bojem za "drugačnost v drugačnosti" v enem samem, sicer petintridesetkrat začetem izdihu, ki ustoliči nezmožnost fiksiranja trajnega spolnega ali kakršnegakoli drugega razmerja, čakata na Godota sreče. Tega pa seveda že po definiciji ni od nikoder.

Ženja Leiler

M

MIHEL

Novosti v ZBIRKI SVETOVNI KLASIKI

CARMINA BURANA, najbogatejša zbirka srednjeveške posvetne lirike, ki je nastala v dvanajstem in zgodnjem trinajstem stoletju na raznih koncih srednjeveške Zahodne Evrope, nam vso svojo očarljivost in veseljaško ter ljubezensko opojnost ponuja prek poznavalskega prevoda dr. Primoža Simonitija. Slednji nam v spremni besedi razkriva tudi vse druge razsežnosti in estetske prvine te vabljive zbirke, ki je še posebej zanimiva tudi za študijske namene, saj je izdana dvojezično.